

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

23 januari 2022

Voorganger: dr. Tjaard Barnard

Thema: 'Bekeer ons felle hart'

Inleidend orgelspel

Welkom

Het nieuwe jaar is al weer een tijdje op weg. Nog steeds kunnen we niet bij elkaar komen om onze diensten gezamenlijk in deze kerk te beleven. Ook vandaag zijn we weer samengekomen om deze dienst voor u op te nemen. Collega Koen Holtzapffel, organist Jos van der Kooy, alt Nicky Bouwers, filmer Marileen Driesprong en onze koster Ed Stevens die zorgt dat de praktische dingen een beetje lopen.

We willen nu in vijf diensten stil staan bij de verhalen uit het begin van het Bijbelboek Genesis. Verhalen die gaan over een oertijd. Van de schepping tot de zondvloed. Mysterieuze verhalen die niet zo gemakkelijk zijn. Die misschien gekraakt moeten worden als een noot. Verhalen die ingewikkelde schillen bevatten, maar tegelijkertijd ook boeiende vergezichten en verrassende perspectieven. Graag vragen we daar de komende vijf weken uw aandacht voor.

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
Die hemel en aarde gemaakt heeft
Die trouw houdt tot in eeuwigheid
En die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
Van God onze Vader
En van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot u, Heer

Bijbeltekst Genesis 4: 1-16

⁴De man heette Adam. Hij sliep met zijn vrouw Eva. Eva werd zwanger en kreeg een zoon, Kaïn. Eva zei: 'De Heer heeft mij geholpen. En nu heb ik een zoon op de wereld gezet.' ²Daarna kreeg ze nog een zoon, Abel. Dat was Kaïns broer.

Later ging Abel voor de schapen en de geiten zorgen, en Kaïn ging op het land werken.

³Op een keer nam Kaïn wat graan, en dat gaf hij als offer aan de Heer. ⁴Ook Abel bracht een offer. Hij slachtte een mooi jong schaap. De Heer keek naar Abel en naar het offer van Abel, ⁵maar niet naar Kaïn en naar het offer van Kaïn.

Toen werd Kaïn woedend, zijn ogen werden donker. ⁶'Waarom kijk je zo boos?' vroeg de Heer. ⁷'Als je doet wat goed is, dan kun je iedereen aankijken. Als je doet wat slecht is, dan zal het kwaad je te pakken krijgen. Het kwaad wil de baas over je zijn. Maar jij moet sterker zijn dan het kwaad.'

⁸Toen zei Kaïn tegen Abel: 'Laten we het veld in gaan.' Daar sloeg Kaïn zijn broer Abel dood.

⁹Toen vroeg de Heer aan Kaïn: 'Waar is je broer Abel?' 'Dat weet ik niet,' zei Kaïn. 'Ik hoef toch niet op mijn broer te passen?'

¹⁰De Heer zei: 'Wat heb je gedaan? Kijk, je ziet het bloed van je broer hier op de grond! Jouw misdaad moet gestraft worden. ¹¹Daarom zal het voortaan slecht met je gaan. Je moet weg van deze plek waar je je broer gedood hebt. Weg van de grond die rood is van het bloed van je

broer. ¹²Ook al werk je hard op het land, er zal niets meer voor jou groeien. Voortaan moet je over de aarde zwerven!

¹³Kaïn zei: ‘Die straf is te zwaar! ¹⁴U jaagt me weg van deze grond. U wilt niets meer met me te maken hebben. En als ik dan alleen over de aarde zwerf, kan iedereen me zomaar doden.’

¹⁵Maar de Heer zei tegen Kaïn: ‘Als iemand jou doodt, zal ik hem zeven keer straffen.’ En hij maakte een teken op het lichaam van Kaïn om hem te beschermen. Dan zou niemand hem doden.

¹⁶Toen ging Kaïn weg bij de Heer. Hij ging in het land Nod wonen. Dat ligt ten oosten van Eden.

Lied 272 Wij zoeken in uw huis uw aangezicht, o Here

Preek

In het Nieuwe Testament, beste mensen, noemt Jezus God ‘Vader’. Zo dichtbij en vertrouwd voelt hij voor Jezus. Zo dichtbij wil hij bij ons mensen zijn. Niet voor niets is het centrale gebed uit het christendom het Onze Vader.

Ligt het nu aan mij, of is het zo, dat je, als je de eerste hoofdstukken van onze bijbel leest, je je gaat afvragen, wat voor vader God nu is. Als een menselijke vader zo zou handelen als deze hemelse, zou de vraag toch licht gesteld kunnen worden, of hij niet uit de ouderlijke macht ontzet moet worden. Kortom: voor vandaag hebben we een verhaal onder onze handen, dat niet in één keer tot een makkelijke, eenduidige uitleg komt. Ik kan me dus voorstellen, dat u, na het bekijken van deze dienst, er verder nog even uw tanden in wilt zetten. En laat dat nu net hetgeen zijn, wat ik graag wil bereiken. Geen eenvoudige antwoorden, maar iets om over na te denken.

Terug naar het verhaal. In deze eerste hoofdstukken lijkt de godheid, zoals die door de schrijver wordt geschetst, toch op zijn minst wat onhandig om te gaan met zijn mensenkinderen. Eerst lezen we in Genesis 3 het verhaal van de zondeval. Van alle bomen in de hof mag je eten, alleen niet van die ene. Me dunkt de beste manier om die ene boom direct in het middelpunt van de belangstelling te plaatsen. Hoe aantrekkelijk wordt het zo, om juist daarvan te eten. Het verhaal van vandaag bevat net zo’n element. Kaïn en Abel, twee broers. Tegenpolen van elkaar. Kaïn bedenkt: ik maak een offer voor God. Abel doet hem na. En God verkiest het offer van Abel en heeft geen enkele belangstelling voor het offer van zijn oudere broer. Als ik dat thuis zou doen, zou ik stenen kunnen laten vechten.

En even later vraagt God langs zijn neus weg ‘waarom kijk je zo boos?’. In elk geval zien we hier een element in de Bijbelse verhalen dat later ook terug zal komen. Niet altijd is het voor ons lezers duidelijk waarom de sympathieën van God liggen, waar ze liggen. Later lezen we over die bedrieger Jakob die de eerste plaats krijgt boven zijn oudere broer Ezau. En als we eerlijk zijn: wij begrijpen de ergernis van die oudste zoon wel, wanneer die jongste thuiskomt en voor hem het gemeste kalf wordt geslacht. Nee, de bijbelschrijver maakt het ons, ook vandaag, niet heel gemakkelijk om mee te leven met zijn verhaal.

Laten we het verhaal nog eens langslopen en ons twee dingen afvragen. Wat kan die oude schrijver toen bedoeld hebben te zeggen? En twee: zegt het ons eigenlijk nog wat? Kaïn en Abel worden geboren. Kinderen van Adam en Eva. We zijn in de oertijd van het Bijbelverhaal beland. Een oertijd die natuurlijk weinig werkelijke geschiedenis en nog minder natuurkundige betrouwbare feiten beschrijft. Nee, we zijn midden in de ballingschap van Israël en een groep van schrijvers vertelt een verhaal dat voor hen de zin van het leven beschrijft. Zij proberen hun wereld, hun geloof te verklaren en doen dat via verhalen over een oertijd.

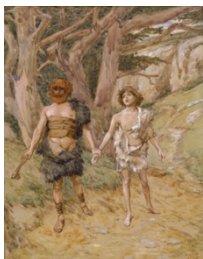
De hele schepping en het menselijk bestaan is verteld in de scheppingsverhalen. In onze reeks worden die behandeld door collega Koen Holtzapffel. In Genesis 3 zijn de mensen de hof van Eden uitgegoot. Nu moeten ze het zelf doen. Gaat heen en vermenigvuldigt u. Dat hebben ze gedaan. Kaïn wordt geboren. Een stoere naam, voor een stoere man. Zijn broer Abel volgt. Het woord Abel betekent iets als 'zuchtje wind'. Het is verbonden met de ijdelheid der ijdelheden uit het boek Prediker, lucht en leegte. Niet echt een stevig karakter in het verhaal. Kaïn wordt akkerbouwer. Abel gaat schapen en geiten hoeden. *So far so good.*

Kaïn komt op het idee om God te eren met een offer. Dat zullen dus wel wat granen zijn geweest. Abel, zelf niet op het idee gekomen, doet hem na en offert een lammetje. Abel is hier, voor ons gevoelige 21ste-eeuwers dus de eerste die een levend wezen doodt. En juist dit bloedige offer wordt door de Heer gewaardeerd. Het graan laat hij gewoon liggen. Commentatoren zien hierin een afschaduwing in van een opvatting dat het ware offer in die tijd een dierenoffer is. Voor ons staat dat natuurlijk ver weg, maar in de priesterlijke traditie waarin deze verhalen geschreven zijn, moet je natuurlijk denken aan de tempel in Jeruzalem, waar, zoals in zoveel tempels in die tijd, een hele handel was in dierenoffers, met daarbij de nodige economische activiteit. Een klassieke tempel had wel iets van een slachthuis weg.

De Heer kijkt dus naar het offer van Abel. In een van de commentaren stond de zin, dat we niet konden weten, waarom het offer van Abel wel aanvaard werd, maar dat van Kaïn niet. Daarom moesten we het maar laten zitten. Welnu, mij lukt dat niet zo goed. Het blijft gewoon een gek gegeven. In elk geval is Kaïn minder begripvol dan deze gemakkelijke commentator.

Toen werd Kaïn woedend, zijn ogen werden donker. ⁶‘Waarom kijk je zo boos?’ vroeg de Heer. ⁷‘Als je doet wat goed is, dan kun je iedereen aankijken. Als je doet wat slecht is, dan zal het kwaad je te pakken krijgen. Het kwaad wil de baas over je zijn. Maar jij moet sterker zijn dan het kwaad.’

Hoe waar deze woorden ook zijn, ze helpen niet. In het volgende vers maken Kaïn en Abel een wandeling en wordt Abel doodgeslagen. Wellicht een beetje overspannen reactie naar aanleiding van een wat uit de hand gelopen theologisch dispuut over wat het beste offer zou zijn.

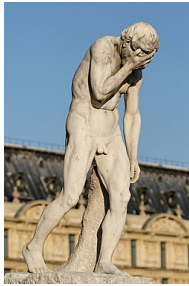
Misschien is het goed om nu iets te zeggen, over wat de betekenis van dit verhaal zou zijn. Toen en nu. Als oorspronkelijke boodschap, voor de eerste lezers, denk ik dat het verhaal vooral wil laten zien, hoe het zo komt, dat de wereld, zo in elkaar zit als die in elkaar zit. Zoals het verhaal van de zondeval een verklaring wil zijn hoe het komt dat we niet meer in het paradijs, de hof van Eden wonen. Het verhaal van de zondeval, veel minder negatief beladen dan 2000 jaar christelijke theologie ervan gemaakt heeft, vertelt gewoon, dat wij mensen hard moeten werken voor ons brood. Dat we kinderen krijgen en dat we doodgaan. Allemaal reuze waar en herkenbaar en beter op onze wereld van toepassing dan dat gekke verhaal over het paradijs.

In diezelfde lijn vertelt het verhaal over deze broers vooral dat er nu eenmaal altijd ruzie en strijd zal zijn. Broedertwisten zijn zo oud als de wereld, dat is wat hier wordt gezegd. Hou er maar rekening mee. Probeer zo te leven, dat het niet gebeurt. En begrijp ook, dat het altijd uitkomt. Altijd zal er die stem zijn: waar is je broer? Zelfs als God het niet zegt, zal je geweten dat zeggen.

Nu zou ik natuurlijk vanuit deze uitleg de preek gemakkelijk kunnen afronden. Dan wordt het een moralistisch verhaal. Let erop, dat je altijd naar je broeder blijft omkijken. Zorgen dat je

elkaar in het gezicht aankijkt. Wie het gezicht van de ander ziet, bemerkt het morele appèl. Die weet, hij is mijn broeder, zij is mijn zuster. En hopelijk slaan we elkaar niet meer dood.

Allemaal waar natuurlijk, maar tegelijkertijd ook wel erg vanzelfsprekend.

Ligt het aan mij, of voel ik in het verhaal, gek genoeg, misschien wel de meeste compassie met juist Kaïn? De driftkikker die in een situatie wordt gebracht, waarin het wel uit de klauwen moest lopen. Gelukkig eindigt het Bijbelverhaal ook met een warme benadering van juist de dader. Waar het Oude Testament – een oog voor een oog en een tand voor een tand – vol staat met wraakzuchtig strafrecht – een stevige steniging is nooit ver weg – horen we dat hier niet. Terwijl Kaïn bang is als verstotene voor altijd over de aarde te moeten dolen, blootgesteld aan de wraakzucht van de mensen, krijgt hij van God toch nog enige bescherming. Met Gods teken zal hij niet gedood kunnen worden. Ook voor hem is er een plaats onder de zon. God zelf staat er borg voor.

Misschien biedt deze kant van het verhaal ook een soort mildheid of wijsheid waar we wat mee kunnen. Aan de ene kant de goddelijke oproep om je naaste steeds te zien staan, aan de andere kant ook de opdracht van diezelfde God om de dader ook te zien staan. Misschien toch wel een verhaal om te blijven overdenken. Zo blijft bij alle onduidelijkheid en misschien wel ergernis die dit verhaal oproept, staan dat mildheid aan alle kanten, op alle fronten, datgene is, wat God van ons verwacht.

Amen.

Orgelspel

Gebeden, afgesloten met Onze Vader

Eeuwige God,

We geloven dat we, als we tot u komen, betere mensen worden. Als we stilstaan bij wat u van ons vraagt, als we proberen te leven naar onze roeping. Dat we dan gevoel krijgen voor onszelf, voor onze medemens, voor onze wereld.

Help ons, om telkens met mildheid te kijken. Om ons felle hart tot bedaren te brengen. Om ons te bekeren, tot warmte en liefde. Niet alleen voor anderen, maar ten diepste ook voor ons zelf.

Want het leven is soms moeilijk. Wat er van ons verwacht wordt, is soms onzeker. En juist als we onzeker worden, kunnen we angstig worden en niet meer voor onszelf instaan.

Geef het ons, om die angst los te laten. Om er te mogen zijn, voluit in uw licht, zoals u ons bedoeld hebt. Misschien voor de broeder en de zuster een hoeder zijn. Mensen die elkaar het licht in de ogen gunnen. Die elkaar werkelijk zien staan. Want zonder het zicht op de ander, hebben we ook geen zicht op u.

Wil o God met ontferming naar uw wereld blijven kijken.

Help ons mensen te ondersteunen die het moeilijk hebben.

Mensen met een groot verdriet, mensen met grote angst of misschien wel mensen met een groot geheim. Eigenlijk altijd mensen zoals wij zelf zijn.

Wil ons blijven dragen o God, want we hebben u zo nodig.

In de stilte willen we u bidden.

In de stilte leggen we onze zorgen en gedachten aan u voor.

In de stilte hopen we dat u naar ons luistert.

[...]

Met gelovigen van alle plaatsen en tijden bidden we met de woorden van Jezus:

Onze Vader, die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd;
Uw koninkrijk kome;
Uw wil geschiede
Op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood.
En vergeef ons onze schulden
Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven.
En leid ons niet in verzoeking,
Maar verlos ons van de boze
Want van U is het koninkrijk en de kracht
En de heerlijkheid
In eeuwigheid.
Amen.

Collecte

Aan het slot van dit filmpje vindt u informatie over de collecte. U ziet een QR-code, u ziet een bankrekeningnummer. Uw bijdragen worden gebruikt voor het werk van de diaconie en voor het werk van de gemeente. Met uw bijdrage kunnen we onze gezamenlijke roeping waarmaken. Alvast grote dank!

Slotlied 1010 Geef vrede, Heer, geef vrede

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde,
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap,
haar taak in deze wereld, met haar noden
en werken wij verder aan onze levensopdracht,
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede ons.

De Heer doe zijn aangezicht over ons lichten en zij ons genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over ons en geve ons vrede.

Amen.

Orgelspel